

sokrates

**bildiğim bir Şey var,
o da hiçbir Şey
bilmediğimdir**

İnsanın kendini keşfetme felsefesi

DESTEK YAYINLARI: 1300
FELSEFE: 36

SOKRATES / BİLDİĞİM BİR ŞEY VAR, O DA HIÇBİR ŞEY BİLMEDİĞİMDİR

Yayına Hazırlayan: Zümrüt Bıyıkhoğlu

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaloğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Haziran 2020 (3.000 Adet)
4.-5. Baskı: Eylül 2020
6. Baskı: Kasım 2020
7.-8. Baskı: Ocak 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-887-9

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

sokrates

bildiğim bir şey var, o da hiçbir şey bilmediğimdir

İnsanın kendini keşfetme felsefesi

Yayıma Hazırlayan: Zümrüt Bıyıklıoğlu

Önsöz

İnsanı insan yapan nedir? Bedeni mi? Düşünceleri mi? Davranışları, hafızası, deneyimleri... Peki ya ruh nedir? İkisi birbirinden ayrılabilir mi? İnsan sadece fiziksel bir varlık mıdır?

İnsanın varoluş amacı, iyi bir hayatın anlamı nedir? Fiziki tatminler ve hazlar iyi bir yaşamın tek kaynağı mıdır?

Hayatın hızlı akışı içinde mutluluğun anlamını pek fazla düşünmüyoruz. Mutluluğu kısa süreli haz duygusuna bağlayan bir sistemin içinde yaşıyoruz ve bunu kabul etmiş görünüyoruz. Daha iyi bir arabanın, daha büyük bir evin, daha yüksek bir maaşın bizi mutlu edeceğine inanıyoruz, inandırılıyor. Gerçekten lüks bir arabaya sahip olduğumuzda mutlu olur muyuz? Peki, işimizde başarılı olmak? Bir sonraki isteğe kadar evet dediğinizi duyar gibiyiz. Ama insanın istekleri sonsuz, kaynaklar ise sınırlı. O zaman mutluluk bu olamaz,

mutluluk isteklerin tatmini olsaydı ulaşılması imkân-sız bir hedef olurdu. Hele ki günümüz dünyasında... Unutmayın ki başarılı ya da zengin insanlar her zaman çok mutlu olmuyorlar. Başarıyı ya da parayı mutluluk nesnesi olarak görenler hep daha fazlası için uğraşırken mutluluğu kaçırıyorlar. Çünkü mutluluk belli ki bunla-rın çok dışında bir yerde.

Peki, nerede?

Sokrates insanı beden ve ruh diye ikiye ayırdı, akılla ruhu birleştirerek mutluluğun ve anlamlı bir yaşamın tarifini de kolaylaştırdı. Zenginlik, şan, şeref gibi dış dünyaya ve bedene ait koşulların yarattığı hazların ge-çici olduğunu ve gerçek mutluluk sayılamayacağını, ki-şinin içsel tatmininin, bilgiyle erişilmiş erdemin gerçek mutluluğa kapıyı açtığını savundu. Dışarıdan sağlanan bedensel hazlar yaşamın amacı olsaydı bir hayvandan farkımız kalmazdı. Yer, içer, ürer ve ölürdük, bir hay- van gibi... Tek fark daha konforlu bir barınağımızın ol- ması ve daha çeşitli lezzetlerle karnımızı doyurmamız olurdu. O zaman insanın sahip olduğu akıl ve ruh ne- rede kalmıştı?

İnsan gerçek mutluluğu ancak ve ancak kendi için- de, ruhunda bulabilirdi. Anlamlı bir hayat demek, insa- nın manevi gelişimini gerçekleştirdiği bir yaşam biçimi demektir ve mutlulukla özdeşti.

İnsanı insan yapan erdemdir dedi Sokrates ve mut- laktır, herkes için aynıdır, insanın içindedir. O yüzden

de herkes özünde iyidir. Kötülük yapmasının tek sebebi cahilliğidir. Tüm düşünce sistemini bu temele oturttu ve erdemi bilgiye eşitleyerek insanın öğrendikçe erdemli olabileceğini, iyi ve kötüyü ayırabilir hale geleceğini, iyiye yöneldikçe de potansiyelini gerçekleştirip nihai amaç olan mutluluğa (eudimonia) ulaşabileceğini savundu. Bunu yaparken de insanlara vaaz vermedi, bilginin zaten onların içinde olduğunu düşünerek sorular sordu. Düşünmelerini, sorgulamalarını sağladı ve kendi içindeki gerçeklere ulaşmaları için uğraştı. Bugün halen Sokratik sorular dediğimiz ve farkındalığın ortaya çıkmasını sağlayarak kişisel gelişimin üzerinde yükseldiği kavramı geliştirdi.

Devleti, yönetim biçimini, ahlakı, etiği, vatandaşlığı, güzel ve çirkini sorgularken hep bilgi ve erdemi kullandı. Verdiği basit örneklerle insanları şaşırttı, itiraz edemeyerek kabul etmelerini sağladı.

Elinizdeki kitap size bugün halen tartışmaları yapılan bir sürü sorunun Sokrates tarafından ortaya atıldığını gösterecek. Sokrates'in çıkarımlarına katılabiliyorsunuz ya da reddedersiniz, ama asla inkâr edemeyeceğiniz şey sorgulamaya başlayacağınızdır. Bu kitapla en küçük bir fikrin dahi sorgulanması gerektiğini göreceksiniz...

Zümrüt Bıyıklıoğlu

Sokrates Kimdir?

Sokrates MÖ 469'da Atina'da doğdu. Yoksul bir ailenin çocuğuydu. Babası heykeltıraş, annesi ebeydi. Eğitim durumu bilinmemekle beraber bilgiye olan sevgisi onun kültür kentinde zihinsel gelişimini sağlamasına olanaklar yarattı.

Önce baba mesleğini seçti, ardından Peloponez Savaşı'nda Spartalılara ve müttefiklerine karşı cesurca savaşan bir asker oldu. Fakat sonunda "kendisi üzerinde araştırma yapmayı tanrısal bir görev olarak" kabul etti. Hocası Anagsagonas'un öğrencisi Archelaos'tu. Ancak doğa felsefesinin insanı açıklamadığını düşünerek dersleri bıraktı.

İnsanların olduğu caddeler, ticaret yerleri, spor alanları gibi her konunun tartışıldığı kalabalık yerlerde bulunmayı alışkanlık haline getirdi. Savaş, politika, evlilik, arkadaşlık, sevgi, ev işleri, sanatlar ve ticaret, şiir, din, bilim ve özellikle ahlak konuları buralarda

tartışılmaktaydı. Sokrates bu tartışmalara katılır, insanlara sorular sorarak onlara neyi bilmediklerini gösterirdi. Soruları jilet gibi keskindi.

Kıvrak ve kurnaz bir zekâsı, keskin bir dili vardı. Çirkin bir erkekti. Kısa boylu, tıknaz, patlak gözlüydü, küt bir burnu vardı; ağzı büyüktü, dudakları kalındı. Giyimine özen göstermez, yaz kış bir entari ve çıplak ayakla dolaşmayı tercih ederdi. Hantal ve kaba bir yapısı vardı. Fiziksel görünüm olarak Satir'e (yarısı insan, yarısı keçi şeklinde olan şehvetli bir yarı tanrı) benzetilirdi. Ancak konuşmaya başladığı anda bütün çirkinliklerini unutturacak bir cazibe yaratırdı. Konuşmasını dinleyenler, onun kişisel etki alanına kapılıp giderdi.

İnsana ilişkin hiçbir şey ona yabancı değildi ve yaşamla ilgili her şey onun araştırma konusuydu. Tartışmalarda kibar ve ölçülüydü. Zamanını kuvvetli bir muhakeme yapısı elde etmek çabasıyla değerlendirirdi. Kendini denetleyebilen, yüce ruhlu, soylu, sade biriydi ve büyük bir sabra sahipti. Ahlaki değerlere büyük önem verdi. Herkese karşı çok yardımseverdi ve hiç kimseye kötülük yaptığı görülmedi.

Yaşadığı müddetçe yazılı tek eser bırakmadı. Yazmanın konuşma ile aynı etkiyi yaratmayacağını savunur, konuşurken gerçek bir iletişimin kurulduğunu, beden diliyle diyalogun şekillendiğini söylerdi. Yetmiş yıllık hayatı boyunca sadece tartıştı, konuştu ve öğrencilerini de bu yolla yetiştirdi. Platon ve Aristoteles yetiştirdiği ünlü öğrencilerdi ve müthiş yazar Platon

sayesinde günümüze kadar düşünceleri yaşadı, klasik Yunan felsefesinin temellerini attığını bize gösterdi.

Evliydi, iki karısı, üç çocuğu vardı. Karısı ile atışmaları çok meşhurdu.

Adına okullar kurulan, öğretileri, paradoksları, sorgulama yöntemleriyle felsefeye yeni bir çığır açan Sokrates yanlış bir şekilde tanrıtanımazlıkla ve gençleri kötülüğe sevk etmekle suçlandı ve baldıran zehri ile idama mahkûm edildi (MÖ 399). Her ne kadar sevdikleri onun için kaçış planları düzenlese de Sokrates kanunlara saygı gösteren bir vatandaş olarak bunları reddetti, ailesi ve öğrencilerinin gözü önünde zehri içerek infazı gerçekleştirdi.

"Erdem bilgidir."

Sokrates'e göre en yüksek iyi, bilgidir. Tüm hayatını, bilgili olduğunu zanneden Atinalılara aslında ne kadar cahil olduklarını göstermeye adanmıştır. "Atinalıları uyandırıp, hayatın anlamı ve kendileri için gerçekten iyi olan üzerine düşünmeye sevk etmek" için pazaryerlerinde insanlarla, özellikle gençlerle konuşmalar yapmıştır. Kendini rahatsız edici bir atsineğine, devleti de iri bir ata benzetir, varlığının her gün atı uyandırdığını, görevinin uyuyanları uyandırmak olduğunu söylerdi.

"Ben tanrının, devletin başına sardığı bir atsineğiyim, her gün her yerde sizi dürtüyor, uyarıyor, azarlıyorum; peşinizi bırakmıyorum. Benim gibi bir kimseyi kolay kolay bulamayacaksınız. Onun için, size, kendinizi benden yoksun bırakmamanızı öneririm. Belki de, ansızın uykusundan uyandırılan biri gibi, canınız

sıkılarak, Anytos'un öğüdüne uyar, beni kolayca vurup öldürebileceğinizi sanır ve tanrı size acıyıp başka bir at-sineği gönderinceye kadar, yaşamınızın geri kalanında gene uykuya dalarsınız.”

O güne kadar doğa üzerine bilginin önemli olduğu düşünülür, doğa ve fizik üzerine tartışılırdı. Sokrates doğa kuramının insana pratikte bir yararının olmadığını görüp işyerlerinde ve agorada ahlak konuları üzerine felsefe yapmaya başlamıştı. Bir şeyler öğrenen insan, bundan kendisinin ve diğerlerinin fayda görmesini beklemeliydi. Rüzgârları ve suları yaratanın kim olduğunun saptanması insana pratik yaşamda ne gibi faydalar sağlayabilir ki? Halbuki günümüzü işgal eden kavramların bilinmesi insan için çok daha önemliydi: İnançlılık nedir? İnançsızlık nedir? Güzel nedir? Çirkin nedir? Soylu nedir? Soylu olmayan nedir? Doğru olmak ve doğru olmamak ifadeleriyle anlatılmak istenen nedir? Ya ağırbaşlılık ve çılgınlık, ya cesaret ve korkaklık? Devlet nedir? Devlet adamı nedir? İnsanoğlunun üzerinde bulunan kural koyucu nedir? Felsefede ilk kez bir filozof insan zihninin ve ahlakın üzerine çalışıyordu. Araştırma konusunu “evde yaşanan iyi ve kötü şeyler” olarak söylerdi. Bu konuşmalar her zaman düzgün gitmez, çoğunlukla Sokrates'in yumruk yemesiyle sonuçlanırdı. Ancak Sokrates alaylara ya da saldırılara aldırmaz, araştırmalarına devam ederdi. Bir gün birinden tekme yiyip buna katlanmasını hayretle karşılayanlara,

“Beni tekmeleyen bir eşek olsaydı, ondan davacı olur muydum?” diyerek kendisine karşı kaba kuvvet kullananlara verdiği değeri göstermişti.

“Eğitim kıvılcımla ateş yakmaktır.
Boş bir kabı doldurma değildir.”

"Cehaletimin gerçekliği dışında hiçbir şey bilmiyorum."

Delphoi Tapınağı'ndaki bir tanrı sözcüsünün dediğine göre yeryüzünde Sokrates'ten daha bilgili bir insan yoktu. Bu, tanrının en bilgili insan kimdir sorusuna verdiği yanıtı. Sokrates'in bilgiye olan açlığı onu bilge yaparken, kendisi hakkında yapılmış bu kehanetin eşliğinde yola çıkmış, tanrıların yalan söylemeyeceğini düşünerek bu kehanetin doğruluğunu araştırmıştı. Platon'un yazmış olduğu *Sokrates'in Savunması*'nda bu öykü şöyle dile gelir:

"Tanrının bu yanıtını öğrenince düşündüm: Tanrı bu sözöyle ne demek istemiş? Bu bilmece nedir? Çünkü az olsun, çok olsun, bende böyle bir bilgi olmadığını biliyorum. Böyle olduğu halde insanların en bilgini olduğu mu söylemekle ne demek istiyor? Tanrı yalan söylemez,

yalan onun sözüyle uzlaşır bir şey değil. Ne demek istediğini uzun zaman düşündüm; en sonunda işin aslını bir araştırıyım dedim. Bilgisi belli birini bulup tanrıya gider, sözünü çürütmek için derim ki: 'İşte benden bilgili bir adam; oysa sen benim için en bilgili demişsin.' Bunun üzerine bilgisiyle ün salmış birine gittim, kendisine iyi baktım. Adı gerekmez, denemek için seçtiğim bu adam devlet işleriyle uğraşır. Vardığım sonuç şu oldu: Bu adam çok kimselere ve kendisine bilgin gibi gözüküyor ama gerçekte hiçbir bilgisi yok. Bunun üzerine kendisini bilgin sandığını, gerçekte ise olmadığını anlatmaya çalıştım. Bunun sonucu, onun da, üstelik orada bulunup beni dinleyen birçok kimsenin de düşmanlığımı kazanmam oldu. Yanından ayrılırken kendi kendime dedim ki: Doğrusu belki ikimizin de iyi, güzel bir şey bildiğimiz yok; gene de ben ondan bilgiliyim; çünkü o hiçbir şey bilmediği halde bildiğini sanıyor; ben ise bilmiyorum ama bildiğimi de sanmıyorum. Daha doğrusu, bilmediğimi biliyorum; demek ki ondan biraz daha bilgeyim. Asıl bilen, belki yalnızca tanrıdır; o sözüyle de insan bilgisinin büyük bir şey olmadığını, hatta bir şey olmadığını göstermek istemiştir; 'Sokrates' demiş olması ancak bir söz gelişidir: 'Ey insanlar! Aranızda en bilgeniz, Sokrates gibi bilgeliğinin gerçekte bir hiç olduğunu bilendir' demek istemiştir."

Bilginin öğretilmeyeceğini, para karşılığı asla satılamayacağını savunurdu. Hiçbir gerçek bilgi ona göre

yoktu; kum üzerine inşa edilen zihinsel evin temelini yeniden oluşturmadıkça tüm yapı çökecekti.

“Kimseye hiçbir şey öğretemem, sadece onların düşünmelerini sağlayabilirim.”

İnsanların öncelikli görevleri fikirlerini ortaya çıkarmak, terimlerin gerçek anlamlarını anlamak, kullandığı fikirleri doğru ifade etmek, ne konuştuğunu tam olarak bilmek olmalıydı. Ardından görüşlerinin nedenlerini oluşturan yapıyı ortaya koymaları gerekirdi. O dönemde zengin ailelerin çocuklarını eğitmek üzere başvurdukları sofistler pek meşhurdu. Sofistlere göre bilgiye ve gerçeğe ulaşamazdı. Fikirler insan sayısı kadar çoktu ve hepsi bir yönden doğruydü. Ancak Sokrates buna karşı çıktı, fikirlerin çatışmasıyla gerçeğin ortaya çıkacağını savundu. Onları eleştirdi, kendi tartışma ve sohbetlerini para almadan yaptı.

“Doğrusu, bir kimsenin insanlara gerçekten bir şey öğretmesi olanaklı olsaydı, buna karşılık para alması bence o kimse için bir onur olurdu. Leontinoili Gorgias gibi, Keoslu Prodikos gibi, Elisli Hippias gibi kent kent gezerek ders veren; gençlerin kendi hemşerilerinden parasız ders almaları olanağı varken, onları bu kişilerden ayırarak kendilerine çekecek kadar kandıran, dersleri için para almakla kalmayıp üstelik bu parayı lütfen kabul

ettiklerinden dolayı bir de teşekkür ettiren kimseler var! Şimdi, Atina'da Paroslu bir bilgin vardır. Bu adamı tanımam şöyle olmuştu: Bir gün, bilgicilerin (sofist) uğruna dünya kadar para harcayan Hipponikosoğlu Kallias'a rastlamıştım. Bu kişinin iki oğlu olduğunu biliyordum, onun için kendisine sordum: 'Kallias' dedim. 'İki oğlun olacağına iki tayın veya buzağın olsaydı, bunları eğitecek birini bulmakta zorluk çekmezdik; onları kendi doğalarının olanaklı kıldığı ölçüde yetiştirecek ve olgunlaştıracak bir seyis veya bir çiftçi tutardık; mademki birer insandırlar, onları eğitimleri için kime gönderebileceğini biliyor musun? Onları bir insan ve bir yurttaş olarak yetiştirecek biri var mıdır? Herhalde, oğulların olduğuna göre bu konuyu düşünmüşsündür? Ne dersin, böyle bir kimse var mı?' Kallias bana, 'Evet var' dedi. 'Öyleyse kim? Nereli? Derslerini kaçta veriyor?' diye sorunca, 'Paroslu Evenos dersine beş mina alıyor' yanıtını verdi. O zaman kendi kendime düşündüm ve dedim ki: Evenos gerçekten böyle bir bilgin ise, bu bilgisini bu kadar ucuza öğretiyorsa, doğrusu mutluymuş. Bende de böyle bir bilgi olsaydı, gerçekten ben de gurur ve sevinç duyardım; fakat, Atinalılar, doğrusu benim böyle bir bilgin yoktur."

"Gerçek bilgi hiçbir şey bilmediğini bilmektir."
